

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นครเวียงจันทน์ปัจจุบันเป็นเมืองหลวงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นเมืองที่มีพื้นที่ตั้งอยู่ในใจกลางของประเทศ ตั้งอยู่ในเขตกำแพงนครเวียงจันทน์ซึ่งเป็นแขวงหนึ่งจากทั้งหมด 17 แขวง(จังหวัด) กับ 1 เขตพิเศษ มีเนื้อที่ 3,920 ตารางกิโลเมตร ตัวเมืองตั้งอยู่เลยบริเวณแม่น้ำโขงตอนกลางของประเทศตรงข้ามอำเภอศรีเชียงใหม่ จ.หนองคายของประเทศไทย มีอาณาเขตทิศตะวันตกและทิศใต้ติดกับแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นเส้นกั้นพรมแดนโดยธรรมชาติระหว่างลาว-ไทย ทิศเหนือติดกับเมืองนาทรายทองและเมืองชัยธานี ส่วนทางทิศตะวันออกติดกับเมืองหาดทรายฟอง ปัจจุบันในนครหลวงเวียงจันทน์มีประชากรประมาณ 598,000 คน

นับแต่การประกาศเอกราชภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสในวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ.1954 (พ.ศ. 2497) (เอกสารสถานเอกอัครราชทูตแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, 2542) และหลังจากที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้มีการเปิดประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 ซึ่งวัตถุประสงค์ในการเปิดประเทศครั้งนั้นก็เพื่อติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบอินโดจีนและประเทศอื่นๆ อย่างจริงจัง และเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายในระบบเศรษฐกิจของประเทศ จึงได้กำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาขยายระบบโครงข่ายการคมนาคมขนส่งสายหลักของประเทศจากนครหลวงเวียงจันทน์ผ่านไปยังเมืองสำคัญตามแนวชายแดนที่เป็นประตูผ่านออกสู่ประเทศเพื่อนบ้านได้แก่ เวียดนาม กัมพูชา และไทย

เมืองเวียงจันทน์ในปัจจุบันนั้นมีการขยายตัวและเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมาก ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของประชากร ซึ่งการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่กล่าวมานี้ได้มีผลกระทบต่อโครงสร้างของเมืองและด้านที่อยู่อาศัยโดยรอบ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในนครหลวงเวียงจันทน์

บ้านหรือที่คนลาวเรียกกันว่า “เฮือน” เป็นที่อยู่อาศัยที่มีรูปแบบเกิดขึ้นหลากหลายในนครหลวงเวียงจันทน์ รูปแบบที่หลากหลายนี้มีเพียงบ่งบอกถึงระดับฐานะและอาชีพของบุคคลที่เป็น

เจ้าของเท่านั้น ยังสามารถบ่งบอกถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงแบบแผนการดำรงชีวิตของคนในแต่ละยุคสมัยด้วย ในสมัยลาวยังอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส มีการปลูกสร้างบ้านตามแบบตะวันตก คนกลุ่มชั้นนำในสังคมลาวเริ่มรับวัฒนธรรมแบบสากล มีการแบ่งเนื้อที่ใช้สอยภายในบ้านแยกเป็นสัดส่วน มีบันไดเชื่อมชั้นลงระหว่างชั้นบนและล่างอยู่ภายในตัวบ้าน มีการกั้นเนื้อที่ใช้สอยชั้นล่างเป็นห้อง รับแบบอย่างการกินอยู่แบบตะวันตก ส่วนราษฎรทั่วไปยังคงอยู่กับรูปแบบบ้านดั้งเดิม ตามลักษณะการกินอยู่ในชีวิตประจำวัน รูปแบบและลักษณะของบ้านมีลักษณะแบบอย่าง “เฮือนลาว” ดั้งเดิม เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงโล่ง มีบันไดขึ้นลงอยู่ภายนอก แต่หลังจากลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส การติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะประเทศไทย ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามแบบแผนการดำรงชีวิตที่ไม่เหมือนเดิม รูปแบบของบ้านที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยก็มีหลากหลายมากขึ้นกว่าเดิมตามความต้องการของเจ้าของ และการสร้างสรรคของผู้ออกแบบและช่างก่อสร้าง มีขนาดเล็กกะทัดรัดจนถึงขนาดใหญ่โตหรูหรา สภาพความเก่าความใหม่ และลักษณะการครอบครอง ที่แตกต่างกันให้เห็นเด่นชัดมากขึ้นตามแต่ระดับฐานะทางสังคม

นอกเหนือจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และแบบแผนการดำรงชีวิต ที่มีผลต่อการสร้างบ้านและการจัดเนื้อที่ใช้สอยของบ้านในแต่ละยุคสมัยในลาวแล้ว ลักษณะภูมิประเทศ สภาพดินฟ้าอากาศ สิ่งแวดล้อม อำนาจการบริหารปกครอง ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนวัสดุก่อสร้าง ความรู้ทางการก่อสร้างของช่างผู้ออกแบบและช่างก่อสร้าง (บัณฑิต จุลาลัย, 2540 : 61) ล้วนส่งผลต่อรูปแบบและลักษณะของบ้านในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน

ลักษณะที่กล่าวมาจึงเป็นเหตุจูงใจและกระตุ้นให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจในการศึกษาเชิงกายภาพเกี่ยวกับลักษณะและรูปแบบของบ้านเดี่ยวในนครหลวงเวียงจันทน์ และปัจจัยที่ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อรูปแบบของบ้านที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของคนลาว ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงลักษณะทั่วไปของบ้านในนครหลวงเวียงจันทน์ในการศึกษานี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบของที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในเขตชุมชนเมืองนครหลวงเวียงจันทน์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบของที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในเขตชุมชนเมืองนครหลวงเวียงจันทน์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงสำรวจมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาเฉพาะบริเวณที่เป็นพื้นที่ชุมชนเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ ตามขอบเขตที่สถาบันค้นคว้าเทคนิคและผังเมืองร่วมกับองค์การสหประชาชาติเพื่อการพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ชุมชนที่ศึกษา จำนวน 100 หมู่บ้านตามแผนผังแสดงการแบ่งเขตการพัฒนาเมืองเวียงจันทน์ปี ค.ศ. 2000-2001 มีขนาดพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 18,343.75 ไร่ (2,935 เฮกตาร์) โดยครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของเมือง 4 เมืองจาก 8 เมืองที่อยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ ได้แก่ เมืองสีโคตบอง เมืองจันทบุรี เมืองไชยเชษฐา และเมืองศรีสัตนาคน

ประกอบด้วย 9 เขตได้แก่

- เขตที่ 1 : เขตน้ำพุ
- เขตที่ 2 : เขตมโหสถ
- เขตที่ 3 : เขตป่าสัก
- เขตที่ 4 : เขตโพนชัย
- เขตที่ 5 : เขตธาตุหลวง
- เขตที่ 6 : เขตตงป่าลาน
- เขตที่ 7 : เขตโคกป่าหลวง
- เขตที่ 8 : เขตสวนมร
- เขตที่ 9 : เขตวัดไต่ย

2. ศึกษาเฉพาะรูปแบบที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวเท่านั้น ไม่ศึกษาที่พักอาศัยประเภทอื่น
3. ศึกษาเฉพาะลักษณะทางกายภาพของอาคารตัวอย่างโดยการแบ่งกลุ่มตามยุคสมัยฝรั่งเศสปกครองและหลังยุคสมัยฝรั่งเศสปกครอง เพื่อพิจารณาถึงรูปแบบของอาคารได้แบ่งหลักเกณฑ์ในการศึกษาออกเป็น 4 หัวข้อ อันประกอบด้วย
 - ลักษณะและองค์ประกอบของอาคาร
 - การวางตำแหน่งอาคารในผังบริเวณ
 - การใช้สอยพื้นที่อาคาร
 - วัสดุเทคโนโลยีการก่อสร้างอาคาร (ไม่รวมวิธีการก่อสร้าง)

และปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะทางกายภาพนั้น อันประกอบด้วย

1. สภาพเศรษฐกิจและจำนวนประชากรที่มีผลต่อการตั้งหลักแหล่งและรูปแบบของที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในนครหลวงเวียงจันทน์ในปัจจุบัน
2. ลักษณะภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อรูปแบบที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในนครหลวงเวียงจันทน์ในปัจจุบัน
3. สภาพสังคมและแบบแผนการดำรงชีวิตที่มีผลต่อรูปแบบของการจัดเนื้อที่ใช้สอยที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในนครหลวงเวียงจันทน์ในปัจจุบัน
4. วัสดุก่อสร้างและความรู้ทางการก่อสร้างที่มีผลต่อรูปแบบที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในนครหลวงเวียงจันทน์ในปัจจุบัน
5. ข้อกำหนดและกฎระเบียบที่มีผลต่อรูปแบบที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในนครหลวงเวียงจันทน์
6. ช่างผู้ออกแบบและอิทธิพลของผู้ออกแบบที่มีผลต่อรูปแบบที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในนครหลวงเวียงจันทน์

ตารางที่ 1.1 จำนวนหมู่บ้านและขนาดพื้นที่ของเขตต่างๆ ในชุมชนนครหลวงเวียงจันทน์

เขตที่	เขตการปกครองเมือง	จำนวนหมู่บ้านในปี พ.ศ.		ขนาดพื้นที่					
		2536	2544	ปี พ.ศ. 2536				รวม (พื้นที่ ปี พ.ศ.2544)	
				พื้นที่ปลูกสร้าง (เฮกตาร์)	พื้นที่นา-หนองน้ำ (เฮกตาร์)		(เฮกตาร์)	ร้อยละของพื้นที่ชุมชนในเมือง	
					ขนาดเล็ก	ขนาดใหญ่			รวม
1	สีโคตบอง	16	23	284	9	128	137	421	14.34
2	จันทบุรี	18	24	388	6	87	93	481	16.39
3	ไชยเชษฐา	14	16	564	20	90	110	674	22.97
4	ศรีสัตนาคน	33	37	1,125	40	194	234	1,359	46.30
รวมเขตชุมชนเมือง		81	100	2,361	75	499	574	2,935	100.00

หมายเหตุ : 1 เฮกตาร์ เท่ากับ 10,000 ตารางเมตร

ที่มา : ประมวลจาก - Sche'ma director et d'amenagement urbain-Vientiane.

และ - VIUDP.

ตารางที่ 1.2 เปรียบเทียบขนาดพื้นที่ และจำนวนหมู่บ้านในเขตชุมชนนครหลวงเวียงจันทน์

เมือง (อำเภอ)	พื้นที่ทั้งหมด (เฮกตาร์) (198 หมู่บ้าน)	พื้นที่ในเขตชุมชนนครหลวง(100 หมู่บ้าน)			จำนวนหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2544
		เฮกตาร์	ร้อยละของพื้นที่		
			แต่ละเมือง(อำเภอ)	ชุมชนนครหลวง	
เมืองสีโคตบอง	15,366	421	2.74	14.34	23
เมืองจันทบุรี	2,901	481	16.58	16.39	24
เมืองไชยเชษฐา	15,014	674	4.49	22.97	16
เมืองศรีสัตนาคน	3,254	1,359	41.76	46.30	37
รวม	36,535	2,935	65.57	100	100

หมายเหตุ : 1 เฮกตาร์ เท่ากับ 10,000 ตารางเมตร

ที่มา : ประมวลจาก - Sche'ma director et d'amenagement urbain-Vientiane.
และ - VIUDP.

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ขั้นตอนและวิธีการในการเก็บข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาเรื่องรูปแบบบ้านเดี่ยวในนครหลวงเวียงจันทน์เป็นการเน้นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพของบ้านผนวกกับการศึกษาอิทธิพลของสังคม เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมที่ส่งผลมายังตัวอาคาร ดังนั้นข้อมูลที่จำเป็นอย่างยิ่ง คือการสำรวจสภาพปัจจุบันด้วยภาพถ่ายและแผนที่ในลักษณะทาง Visual Survey พร้อมกับการรังวัดผังพื้นอาคารในลักษณะของ Measure Survey ดังนั้นข้อมูลในการวิจัยจะแบ่งเป็นกลุ่มคือ

1.1 ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาจาก

- ข้อมูลเอกสาร ภาพถ่ายและแผนที่เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาของคนลาว การตั้งหลักแหล่งตาม หลักฐานทางประวัติศาสตร์ และการขยายตัวของเมืองและที่อยู่อาศัยในนครหลวงเวียงจันทน์
- ข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับข้อกำหนดและกฎระเบียบควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการก่อสร้างอาคารที่ควบคุมโดยหน่วยงานทางภาครัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ กระทรวงคมนาคมขนส่ง ไปรษณีย์และ

ก่อสร้าง (Ministry of Communication Transport Post & Construction) กรม
 เคหะผังเมือง (Department Of Housing And Urban Planning) และองค์การ
 พัฒนาและบริหารชุมชนเมืองเวียงจันทน์ (Vientiane Urban Development
 Administration Authority) ที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ที่ส่งผลต่อการ
 กำหนดลักษณะทางกายภาพของอาคาร

1.2 การสัมภาษณ์นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- กรมเคหะผังเมือง (Department Of Housing And Urban Planning) กระทรวง
 คมนาคมขนส่ง ไปรษณีย์และก่อสร้าง (Ministry of Communication Transport
 Post & Construction)
- สถาบันค้นคว้าผังเมือง (Urban Research Institute)
- องค์การพัฒนาและบริหารชุมชนเมืองเวียงจันทน์ (Vientiane Urban
 Development Administration Authority: VUDAA)

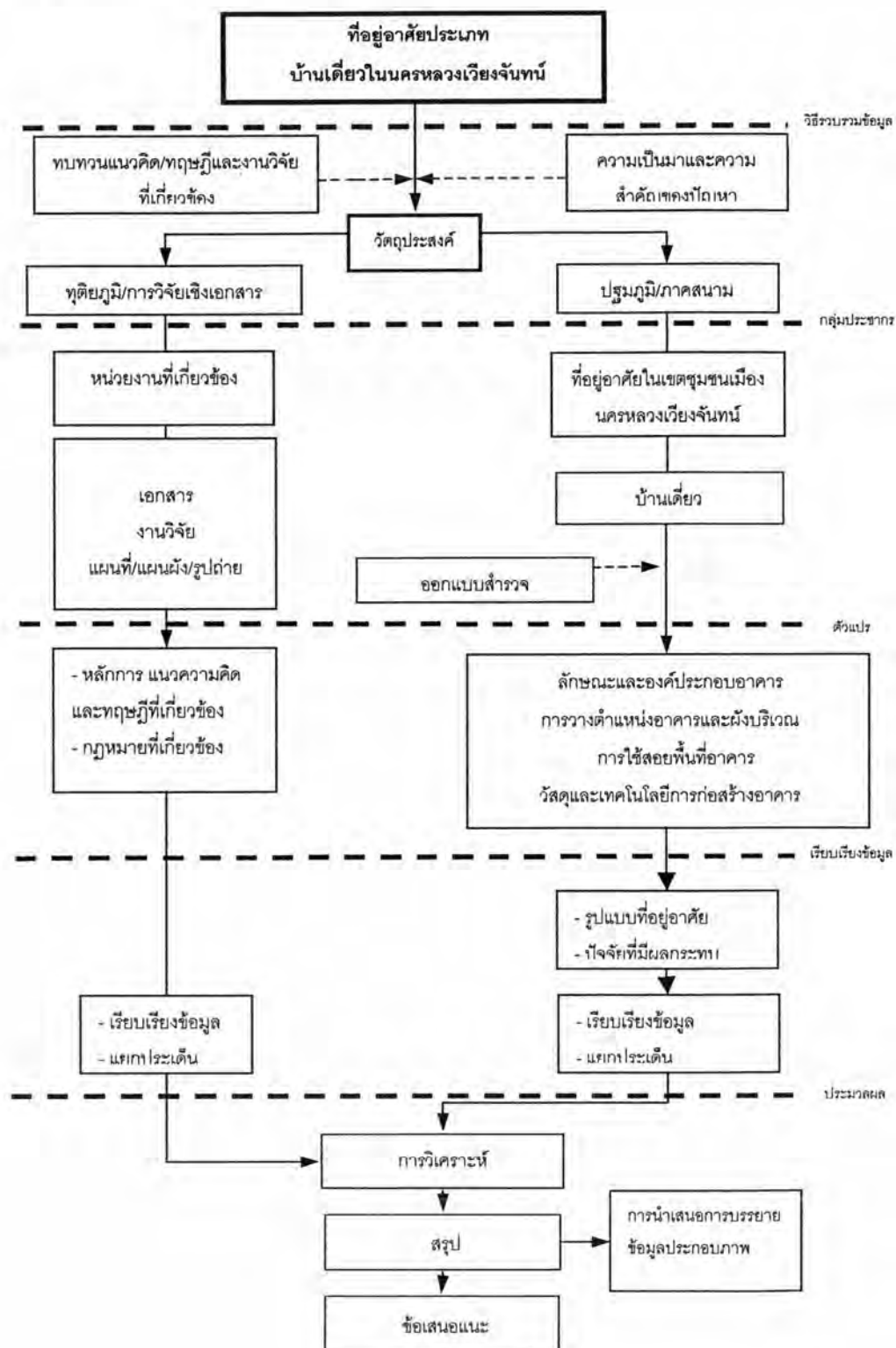
1.3 การสำรวจทางกายภาพด้วยภาพถ่าย, แผนที่และการสำรวจจริงวัด

- การสังเกตและบันทึกภาพถ่ายทางกายภาพของตัวอาคารทั้งภายในและภายนอก
 ในสภาพปัจจุบัน เป็นลักษณะ Visual Survey ผสมกับแผนที่จากหน่วยงาน
 ราชการ
- การสำรวจภาคสนามในชั้นรายละเอียดทางด้านสถาปัตยกรรม โดยการรังวัด
 และถ่ายแบบ (Measure Work) จากอาคารจริง เพื่อให้ได้รายละเอียดทาง
 สถาปัตยกรรมและโครงสร้างเพื่อนำไปจัดทำแบบสถาปัตยกรรมในขั้นตอนการ
 วิเคราะห์ต่อไป

2. ขั้นตอนและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล

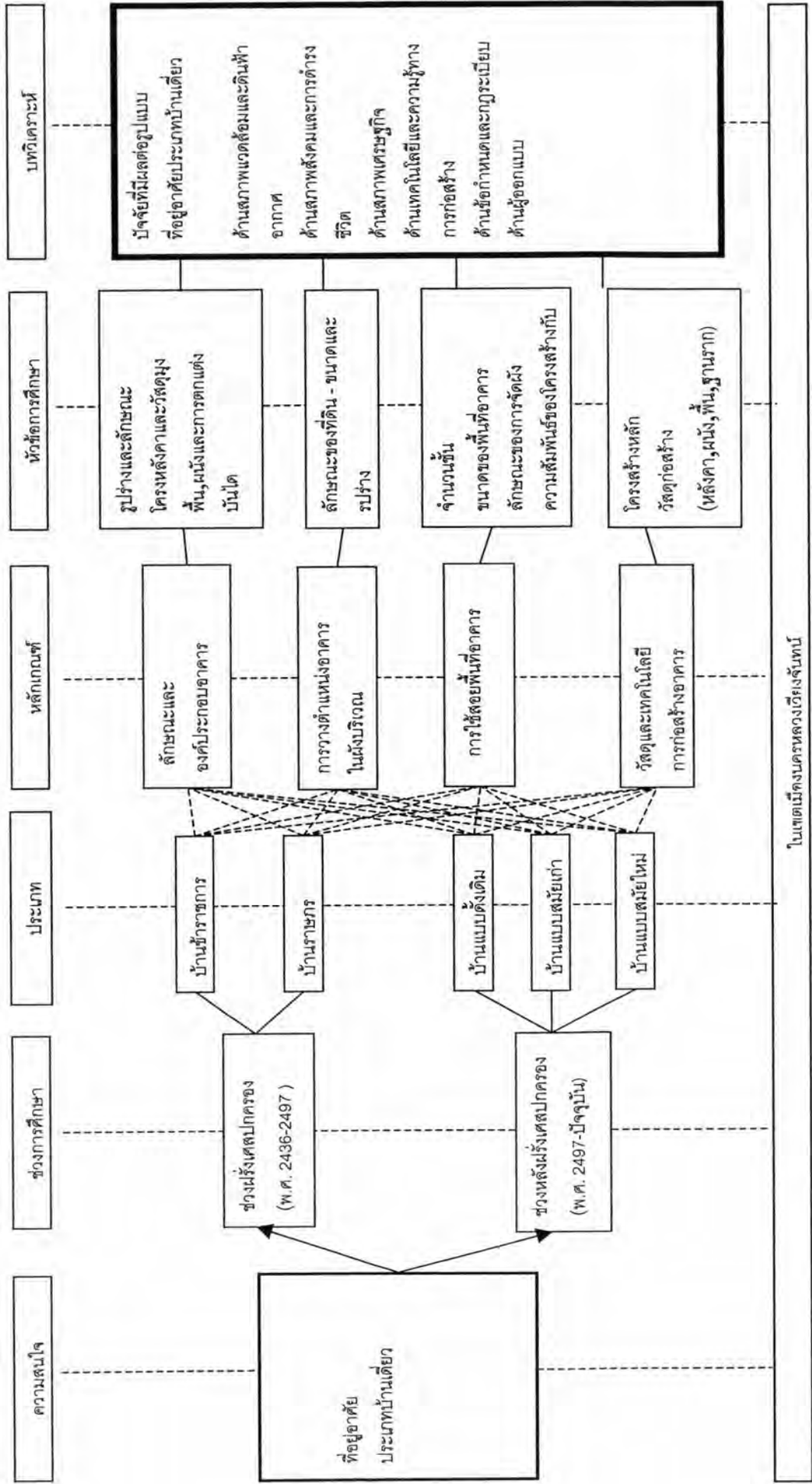
- 2.2 วิเคราะห์ลักษณะของบ้านเดี่ยวโดยการแบ่งช่วงตามยุคสมัยฝรั่งเศสปกครองและ
 ยุคสมัยหลังฝรั่งเศสปกครอง
- 2.2 วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของบ้านเดี่ยวในเขตชุมชนเมืองนครหลวง
 เวียงจันทน์เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและลักษณะทั่วไปของบ้านเดี่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบัน
- 2.3 สรุปผลการวิเคราะห์ถึงปัจจัยบางประการที่มีผลต่อรูปแบบบ้านเดี่ยวในนครหลวง
 เวียงจันทน์

แผนภูมิที่ 1 แสดงวิธีดำเนินการวิจัย

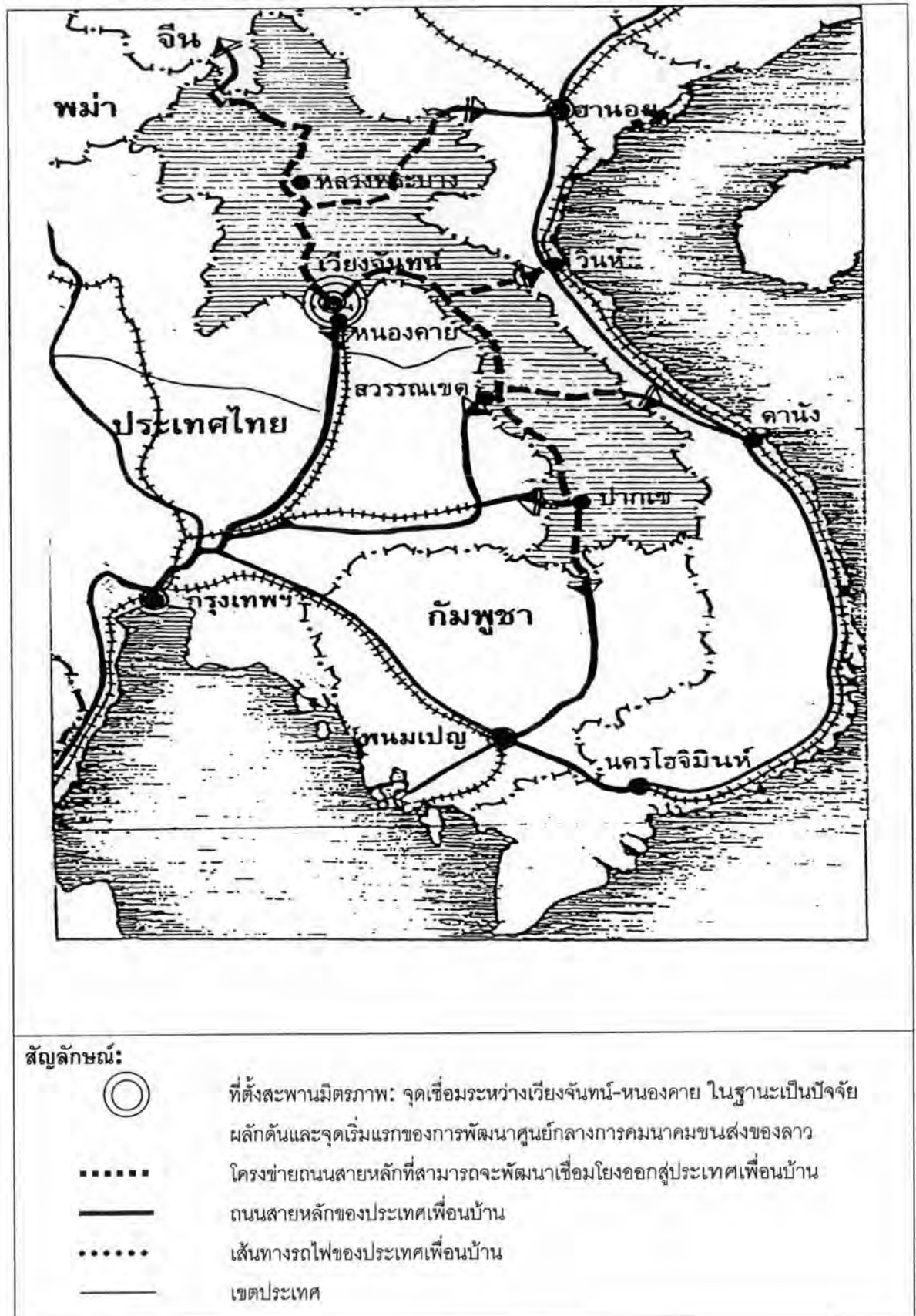

1. ทราบถึงสภาพการตั้งหลักแหล่งของที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในเขตชุมชนเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ในปัจจุบัน
2. ทราบถึงความแตกต่างของปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในเขตชุมชนเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ในปัจจุบัน
3. เพื่อเป็นประโยชน์ในการคาดการณ์แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวในนครหลวงเวียงจันทน์ในปัจจุบัน

แผนภูมิที่ 2 กรอบความคิดในการวิจัย

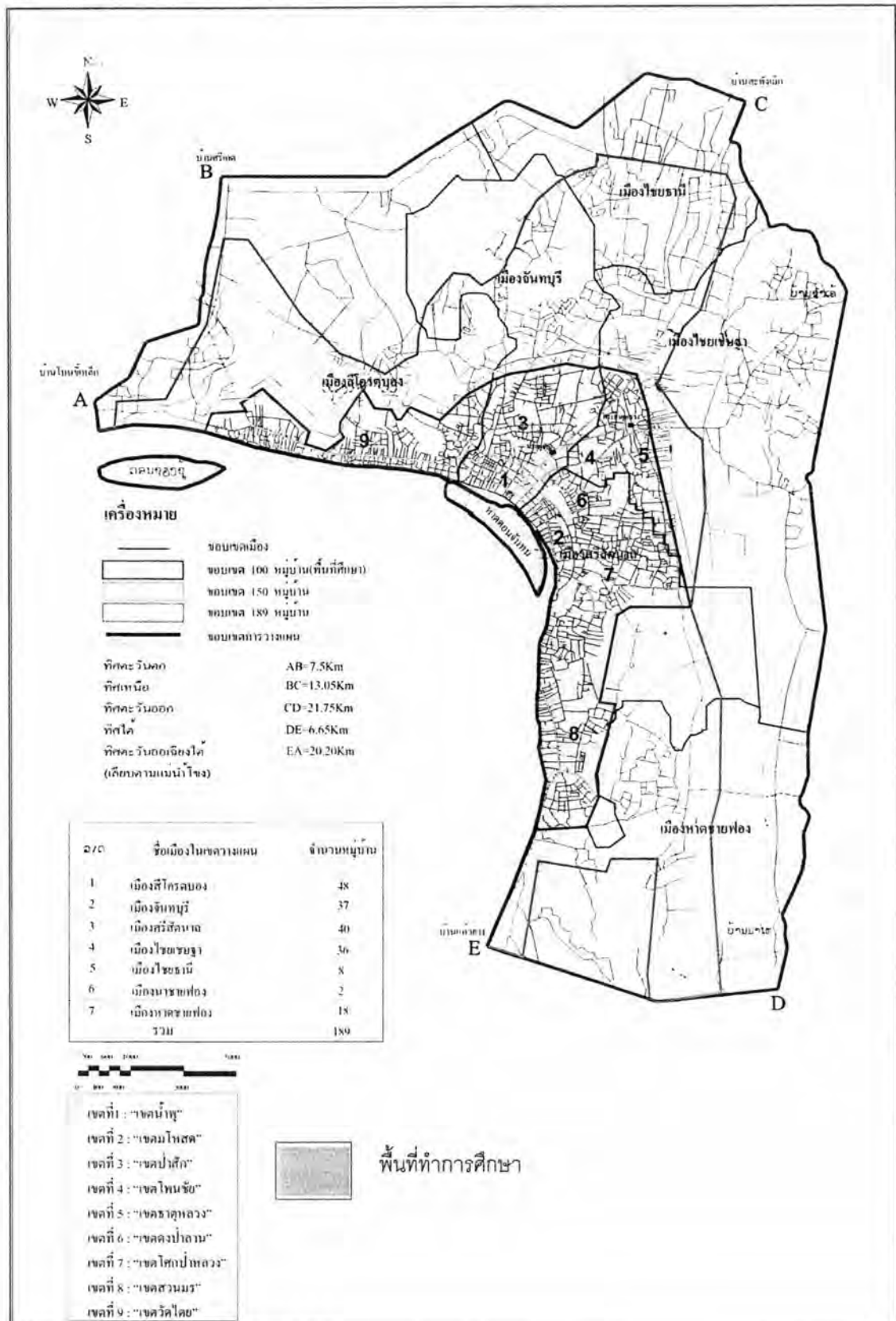

แผนที่ 1 การพัฒนาของนครเวียงจันทน์ กับการพัฒนาคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศ

ที่มา : Urban Research Institute, Lao P.D.R.

แผนที่ 3 พื้นที่ศึกษาในเขตชุมชนเมืองนครหลวงเวียงจันทน์

ที่มา : Urban Research Institute, Lao P.D.R.